

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор АДІ ДВНЗ «ДонНТУ»
М. М. Чальцев
.2014

Кафедра «Суспільні науки»

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ ТА ІСТОРІЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ»
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЕК)**

20/ -2014-01

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Навчально-методична комісія
факультету
«Економіка та управління»
Протокол № __ від _____ 2014 р.

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Навчально-методична комісія
факультету
«Автомобільний транспорт»
Протокол № __ від _____ 2014 р.

« РЕКОМЕНДОВАНО »
Кафедра «Суспільні науки»
Протокол № __ від _____ 2014 р.

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Навчально-методична комісія
факультету
«Автомобільні дороги»
Протокол № __ від _____ 2014 р.

УДК 330.1 (07)

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з дисципліни «Економічна історія та історія економічної думки» для студентів спеціальностей ЕК [Електронний ресурс] / укладачі: О. В. Чубучна, Л. О. Мазуркевич, К. С. Глушко. – Електрон. дат. – Горлівка: ДВНЗ «ДонНТУ» АДІ, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-R); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32MB RAM; WINDOWS 98/2000/NT/XP; MS Word 2000. – Назва з титул. екрану.

Вказівки відповідають робочій програмі дисципліни «Економічна історія та історія економічної думки», містять плани семінарських занять, теми для доповідей і рефератів; типові економічні завдання; тестові завдання, підсумкові контрольні питання з курсу (модульний контроль № 1 та модульний контроль № 2); перелік питань до іспитів; список рекомендованої літератури.

Укладачі:	Чубучна О. В., к.е.н., доц. Мазуркевич Л. О., Глушко К. С., к.е.н, доц.
Відповідальний за випуск:	Чубучна О. В., к.е.н, доц.
Рецензент:	Заглада Р. Ю., к.е.н, доц.

Вступ

Методичні рекомендації до самостійного вивчення предмету «Історія економіки та економічної думки» є матеріалом, що допоможе студентам денної та заочної форми навчання краще засвоїти дисципліну, зробити доповіді на семінарських заняттях, виконати індивідуальне завдання, контрольні роботи, самостійну творчу роботу та скласти екзамен.

Надані рекомендації містять перелік розділів дисципліни, теми семінарських занять, коло питань запропонованих для обговорювання на семінарських заняттях. Також тут пропонується виконати індивідуальні завдання, наведений перелік літератури, що допоможе студентові самостійно виконати завдання.

Мета дисципліни «Історія економіки та економічної думки» – це формування знань про історичний розвиток господарств та економічної думки країн світу для розуміння генезису та закономірностей функціонування економічних систем. Формування сучасного економічного мислення та світогляду студентів, забезпечення засвоєння ними знань і методів історичного аналізу економічних процесів. Її предмет дослідження – господарська діяльність країн світу в історичному розвитку, різноманітність їх форм виявлення та її наукове відображення в економічних поглядах і вченнях. Предметом дослідження дисципліни є також процес виникнення економічних ідей та економічних шкіл, їх розвиток, боротьба і формування нових напрямів економічної теорії в контексті розвитку матеріальної культури суспільства. Дисципліна «Історія економіки та економічної думки» не тільки розглядає фактичний матеріал в хронологічному порядку, а й аналізує соціально – економічний розвиток країн, розглядає позитивні й негативні характеристики економічних проблем та способи їх вирішення різними економічними школами за допомогою конкретних економічних інструментів.

Рекомендації до вибору та виконання завдань студентом для дистанційного навчання.

Плани семінарських занять містять плани практичного заняття. За цим планом студент засвоює тему й **обов'язково** складає невеличку доповідь (коротко сутність теми письмово, в обсязі 3 – 4 сторінки формату А4) для перевірки засвоєного матеріалу викладачем під час дистанційного навчання. Кожна тема містить індивідуальні завдання для практичного засвоєння теорії. Кожний студент повинен виконати всі ці завдання після кожної теми **обов'язково**. Виконане завдання потрібно надіслати ел. поштою викладачу (у файлі обов'язково повинно бути прізвище та ім'я студента). Наведені теми для доповідей – це додаткове завдання для розширення кругозору студента.

Дисципліна завершується складанням іспиту. Студент буде допущений до складання іспиту, якщо виконає весь обсяг роботи, що вище вказана.

Питання для іспиту надані наприкінці методичних вказівок.

Зверніть увагу! Система контролю передбачає написання двох модульних контрольних робіт. Перша здається на восьмому тижні навчання за переліком запитань до 1 модульно-рейтингового контролю знань студентів, а друга – на сімнадцятому тижні за переліком запитань до 2 модульно-рейтингового контролю знань студентів. Питання надані наприкінці вказівок. У модульних контрольних будуть по три питання з переліку запитань до модульно-рейтингового контролю знань студентів, які кожен студент отримує на свою пошту індивідуально від викладача. Завдання на першу модульно-рейтингову контрольну роботу студент отримує на восьмому тижні навчання, а на другу - на сімнадцятому тижні. Модульно-рейтингові контрольні роботи студент повинен виконати у той же день, коли отримує завдання. Якщо у той же день відповідь не надійде, то буде вважатися, що робота не виконана. Якщо відповіді і на першу, і на другу модульно-рейтингову контрольну роботу надійдуть вчасно і отримають позитивну оцінку, то вважатиметься, що іспит з дисципліни студентом складено. Якщо хоча б одна з двох робіт або надійшла невчасно, або отримала негативну оцінку, то студент буде складати іспит. Якщо студента не влаштовує підсумкова оцінка (що буде виставлена по результатам виконання індивідуальних робіт та модульно-рейтингових контрольних робіт), то він має право складати іспит додатково. Тоді викладач пропонує студентові шість питань (по три з кожного модульного контролю) й відповіді повинні бути надіслані до кінця дня. Ця робота оцінюється викладачем і ця оцінка стане остаточною підсумковою оцінкою знань студента дисципліни.

Якщо у студента виникають питання, він повинен звернутися до викладача (електронна адреса є у пакеті документів на сайті інституту).

Дисципліна складається з таких розділів:

1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки.
2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій.
3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. — V ст. н.е.).
4. Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V—XV ст.).
5. Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI — перша половина XVII ст.).
6. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII — перша половина XIX ст.).
7. Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX — початок XX ст.).
8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX — початок XX ст.).
9. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.).
10. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції (друга половина XX ст.).
11. Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX — початок XXI ст.).
12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.
13. Формування засад ринкового господарства в Україні (90-ті роки XX ст.).

2. ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1 Предмет і метод історії економіки та економічної думки. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій

ПЛАН

1. Етапи розвитку економіки й основні напрямки економічної думки.
2. Предмет і завдання дисципліни: «Історія економіки та економічної думки».
3. Методи історії економіки та економічної думки, її функції та місце у системі наук.
4. Етапи господарської еволюції первісного суспільства.

5. Економічний розвиток перших цивілізацій Стародавнього Сходу.
6. Становлення економічної думки Стародавнього Сходу.
7. Господарство первісних племен на території Українських земель. Трипільська культура.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. Чи правильно названі ознаки східного рабства:

- a) перевага колективної земельної власності (так/ні);
- b) перевага праці вільних виробників над працею рабів (так/ні);
- c) перевага общинної, храмової, державної власності на рабів (так/ні);
- d) високий ступінь експлуатації вільного населення (так/ні).

Завдання 2. Чи існували товарно-грошові відносини в епоху східного рабовласництва? (так/ні).

Завдання 3. Чи правильно названі Східні рабовласницькі держави:

- a) Давній Єгипет, Шумер, Ур, Вавилон, Китай, Ніппур, Урук, Індія, Месопотамія (так/ні);
- b) Давній Єгипет, Шумер, Рим, Вавилон, Китай (так/ні);
- c) Давній Єгипет, Київська Русь, Шумер, Рим, Вавилон, Китай, Іран, Візантія (так/ні);
- d) Давній Єгипет, Шумер, Ур, Вавилон, Китай, Месопотамія (так/ні).

Завдання 4. Основними методами аналізу історії економіки та економічної думки є (виберіть найбільш повну відповідь):

- a) діалектичний, наукової абстракції, індукції та дедукції, системний;
- b) діалектичний, наукового матеріалізму, історичний і логічний, системний;
- c) діалектичний, наукової абстракції, історичний і логічний, системний;
- d) діалектичний, наукової абстракції, історичний, системний.

Завдання 5. Найважливіші риси первісної доби:

- a) перехід від привласнюючого до відтворюючого господарства;
- b) існування роду як господарської одиниці;
- c) правильні відповіді a),b);
- d) правильних відповідей немає.

Завдання 6. Які з перерахованих позицій найбільш точно характеризують економічну думку Стародавнього Світу:

- a) у центрі економічної думки – проблема керування державою;
- b) розроблені основи натурального та елементів товарного господарства;
- c) мислителі Стародавнього світу виступають проти рабства;
- d) надана досить послідовна характеристика категорій і законів товарного виробництва.

Завдання 7. виправте помилки в наступному твердженні: «Найважливішим пам'ятником Древньої Греції є «Артхашастра». Автором цього документу вважають царя Хаммурапі. Мета «Артхашастри» – зміцнити феодальну державу, розвивати продуктивні сили, регулювати ціни

на товари, дотримуватися пасивного балансу державного бюджету – «збільшувати витрати і знижувати прибуток». Покажіть значення «Артхашастри».

Завдання 8. Назвіть основні відмінності поглядів представників трьох течій у Стародавньому Китаї.

Завдання 9. Чи вірно наступне твердження? Економічні ідеї первісної доби знайшли вираження у збірниках законів царства Ешнуні (XX ст. до н.е.) і вавилонського царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.). У них передбачалися захист майнових інтересів держави, рабовласників, певне регулювання економічних відносин. (так/ні).

Завдання 10. Чи вірно наступне твердження? У своїх працях Конфуцій стверджував, що головним у державі повинен бути не мудрий правитель, а Закон. Закону повинен підкорятися навіть правитель держави. Таким чином Конфуцій боровся за демократичні ідеали. (так/ні).

Тема 2 Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.). Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V – XV ст.)

ПЛАН

1. Характерні риси економічного розвитку Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
2. Розвиток економічної думки Античного Світу.
3. Характерні риси європейського господарства періоду середньовіччя.
4. Економічні погляди середньовіччя у Західній Європі та середньовікового Сходу.
5. Економічний розвиток Українських земель (V – XV ст.).
6. Економічна думка України періоду середньовіччя.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. Розподілити особливості господарств Древньої Греції і Древнього Рима по основних напрямках розвитку рабовласницької економіки.

Таблиця 2.1 Основні напрямки розвитку рабовласницької економіки

Основні напрямки розвитку рабовласницької економіки	Давня Греція	Давній Рим
1	2	3
1. Галузь виробництва, у якій активно використовувалася праця рабів		
2. Система землеробства		
3. Організація ремісничого виробництва		

Продовження таблиці 2.1

4. Розвиток торгівлі		
5. Розвиток лихварства		
6. Формування системи боргового рабства		
7. Грошові відносини		

Особливості господарств Давньої Греції і Давнього Риму

1. Великі земельні володіння — латифундії.
2. Середні земельні володіння – вілли.
3. Дрібна земельна власність.
4. Ремесло.
5. Перевага великих ремісничих майстерень.
6. Сільське господарство.
7. Обмежений розвиток лихварства.
8. Перевага внутрішньої торгівлі. Слабко розвита зовнішня торгівля.
9. Дрібні ремісничі майстерні. Великі по розмірах майстерні – виключення.
10. Слабко розвите боргове рабство. Обмеження боргового рабства державою.
11. Активний розвиток морської торгівлі між окремими землями держави, а також зовнішньої торгівлі.
12. Широкий розвиток лихварства.
13. Єдина монетна грошова система.
14. Поширення боргового рабства.
15. Відсутність єдиної грошової системи.

Завдання 2. Який з ознак античного рабства названий невірно:

- a) значна частка приватної власності на землю;
- b) перевага приватної власності на рабів;
- c) активне використання рабів у виробничій діяльності;
- d) відсутність вільних виробників?

Завдання 3. Як називався процес заміни панщини і натурального оброку феодалною грошовою рентою в країнах Західної Європи:

- a) комутація;
- b) трансформація;
- c) модифікація;
- d) переродження;
- e) видозміна?

Завдання 4. Яка форма капіталу виникла в епоху рабовласництва:

- a) капітал фінансовий;
- b) капітал промисловий;
- c) капітал банківський;
- d) капітал торговельний?

Завдання 5. Що не властиво феодалній економіці:

- a) панування натурального господарства;

- b) особиста залежність селян;
- c) сполучення великого землеволодіння і дрібного землекористування;
- d) високі темпи розвитку економіки?

Завдання 6. Розкрийте поняття «економіка» та «хрематистика», що використані у працях Аристотеля.

Завдання 7. Хто з мислителів Стародавнього світу вперше висловив принцип справедливого обміну й формування справедливої ціни?

- a) Конфуцій;
- b) Платон;
- c) Ксенофонт;
- d) Аристотель;
- e) Катон Старший.

Завдання 8. Чи вірно твердження:

a) Тіберій Гракх запропонував відібрати незаконно привласнені державні землі у чиновників та розподілити їх між безземельними та малоземельними селянами (так/ні);

b) Тіберій Гракх та його брат з успіхом впровадили свої реформи (так/ні);

c) Фома Аквінський був прихильником натурального господарства (так/ні);

d) За Фомою Аквінським власність є стимулом до праці, а суспільство власників завжди прагне миру і порядку (так/ні)?

Завдання 9. Хто є автором твору «Сума теологій»?

- a) І.Вишенський;
- b) Аквінат;
- c) Арістотель;
- d) В.Мономах.

Завдання 10. Термін «справедлива ціна» вперше було введено вченими:

- a) античних часів;
- b) раннього середньовіччя;
- c) пізнього середньовіччя;
- d) класичного середньовіччя.

Тема 3 Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI перша половина XVII ст.)

ПЛАН

1. Вплив великих географічних відкриттів на економічний розвиток Європи.
2. Сутність і особливості процесу первісного нагромадження капіталу у провідних країнах Світу.

- а) особливості господарського розвитку Голландії мануфактурного періоду;
 - б) аграрний переворот та революція 1640 – 1660рр. в Англії. Розвиток мануфактурного виробництва;
 - с) особливості розвитку Франції мануфактурного періоду;
 - д) соціально-економічні передумови і наслідки війни північноамериканських колоній за незалежність.
3. Теорії раннього та пізнього меркантилізму.
4. Економічний розвиток Запорізької Січі та економічні погляди Б.Хмельницького.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. На економіку яких країн Великі географічні відкриття вплинули сильніше:

- а) Німеччина, Франція;
- б) Іспанія, Португалія;
- с) Англія, Нідерланди;
- д) США, Росія?

Завдання 2. На економіку яких країн Великі географічні відкриття надали різко негативний вплив:

- а) Німеччина, Франція;
- б) Іспанія, Португалія;
- с) Англія, Нідерланди;
- д) США, Росія?

Завдання 3. Коли відбулося остаточне покріпачення селян в Україні:

- а) у XIV в.;
- б) у XV в.;
- с) у XVI в.;
- д) у XVII в.;
- е) у XVIII в.?

Завдання 4. Яку роль для розвитку промисловості відіграла цехова організація?

- а) значну, бо без цехових спілок занепало б ремесло (так/ні);
- б) значну, але не у всіх ведучих країнах світу (так/ні);
- с) спочатку позитивну роль, а потім почало заважати подальшому розвитку промисловості (так/ні);
- д) значну позитивну роль і не тільки для розвитку промисловості, а й у вихованні молоді в любові до праці, до батьків, старших (так/ні).

Завдання 5. Торгівельні купецькі спілки Ганза та Гільдія:

- а) мали широкі повноваження, їх члени мали недоторканість, їх не мали право оштрафувати, майно не мали право вилучити, навіть осудити за порушення правил торгівлі (так/ні);

b) мали велике значення для розвитку торгівлі морської та сухопутної (так/ні);

с) Ганза – це спілка вільних купців, що захищала морську торгівлю від піратів (так/ні);

d) Гільдія - це спілка вільних купців, що захищала сухопутну торгівлю від свавілля феодалів, розбійників тощо (так/ні).

Завдання 6. Які з перерахованих позицій характеризують меркантилізм:

a) виробництво є основа суспільного прогресу;

b) накопичення багатства здійснюється у формі прибутку від зовнішньої торгівлі;

с) гроші грають незначну роль у процесі формування економіки;

d) відношення обміну є первинними в системі виробничих відносин.

Завдання 7. Які з наступних тверджень є вірними, а які – ні? Поясніть свою відповідь.

a) Меркантилізм не можна назвати єдиною систематичною теорією, не існувало школи як такої, не було і такої назви.

b) У трактатах меркантилістів існує аналіз виникнення багатства.

с) Роботи меркантилістів носять в основному описовий характер і присвячені, головним чином, засобам державної політики.

d) Меркантильна доктрина з її системою протекціонізму сприяла розвитку зовнішньої торгівлі й проникненню буржуазії, що зароджується, на світові ринки.

Завдання 8. Проаналізуйте розходження поглядів представників раннього й пізнього меркантилізму. Які з приведених рекомендацій належать ранньому меркантилізму, а які – пізньому?

a) Використовувати вивіз грошей з метою посередницької діяльності.

b) Заборона на вивіз грошей.

с) Підтримка вітчизняних монополій шляхом обмеження конкуренції.

d) Заохочення до ввозу дешевої сировини й вивозу готових продуктів.

Завдання 9. Хто є автором книги «Багатство Англії у зовнішній торгівлі, або баланс нашої торгівлі як принцип нашого багатства» (1664р.)?

a) У. Стаффорд;

b) А. Монкретьєн;

с) Дж. Локк;

d) Т. Мен.

Завдання 10. Хто вперше висунув ідею єдиної грошової одиниці для всієї Європи?

a) Г. Скаруффі;

b) Т. Мен;

с) Ж. Боден;

d) А. Монкретьєн.

Тема 4 Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII – перша половина XIX ст.)

ПЛАН

1. Промисловий переворот і його соціально-економічні наслідки в провідних країнах світу.
 - а) промисловий переворот в Англії;
 - б) особливості промислового перевороту Франції та Німеччини;
 - с) промисловий переворот у США.
2. Загальна характеристика ранньої класичної політекономії.
3. Зріла класична політекономія.
4. Пізня класична політекономія. Ідеї реформізму, прагматизму, апологетизму.
5. Західноєвропейський утопічний соціалізм.
6. Виникнення та розвиток марксистської економічної теорії.
7. Стара історична школа Німеччини.
8. Господарський розвиток України та економічні погляди її мислителів у другій половині XVII – першій половині XIX ст.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. Використовуючи дані про чисельність платників податків і бюджету Росії за 1724 р., зробити наступні розрахунки:

- а) визначити питому вагу платників податків по групах;
- б) розрахувати середній розмір подушної податі;
- с) визначити питому вагу подушної податі в загальних доходах бюджету;
- д) визначити питому вагу військових витрат у загальних витратах бюджету.

Платники податків по групах

Таблиця 4.1. Бюджет Росії за 1724р.

Ревізькі душі	Кількість, людина	%
1	2	3
Фортечні люди	4 364 653	
Державні селяни	1 036 389	
Посадські люди	169426	
Разом		100

Таблиця 4.2. Основні статті доходів і витрат у бюджеті Росії

подушна подать	4614637руб
інші доходи	4 040 090руб.
Разом	

Таблиця 4.3 Військові витрати на утримання:

сухопутного війська	4 596 493 руб.
флоту	1 200 000 руб.
Разом	

Завдання 2. Чи можна вважати, що наслідком революційних перетворень 1789 р. у Франції були:

- ліквідація феодальних відносин у сільському господарстві (так/ні);
- закріплення селянських наділів у приватну власність (так/ні);
- майнове розшарування серед селян (так/ні);

утворення значної кількості дрібних селянських господарств (так/ні)?

Завдання 3. З якої галузі почалося впровадження машинної техніки в Англії:

- із сільського господарства;
- з текстильної;
- з металургійної;
- з гірничо-видобувної;
- із залізничної;
- у всіх галузях одночасно?

Завдання 4. Розвиткові яких галузей сприяв початок залізничного будівництва в Англії:

- текстильної промисловості;
- сільського господарства;
- металургійної промисловості і машинобудування;
- усіх галузей в однаковій мірі?

Завдання 5. На основі даних таблиці 4.4 про ріст числа текстильних підприємств у Росії в останній чверті XVIII ст. Виконати наступні роботи.

- Розрахувати темпи зростання текстильного виробництва по групах підприємств (графи 3, 5, 6 таблиці 4.4.).
- Визначити виробництва, що мали найбільш високі і найбільш низькі темпи розвитку.

Таблиця 4.4. Ріст числа текстильних підприємств у Росії в останній чверті XVIII ст.

Групи підприємств	Кількість підприємств				1800р. до 1775 р., %
	1775р.	%	1800г.	%	
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Бавовняні	16		240		
Полотняні	72		320		
Шовкові	54		300		
Сукняні	66		152		
Усього	208	100	1012	100	

Джерело: Джеджула К.Е. Росія і Велика французька буржуазна революція кінця XVIII ст. Київ: вид. КГУ, 1972. С.31.

Завдання 6. Які з тверджень вірні, а які – ні?

а) А. Сміт вважав, що закон вартості діє відповідно до трудової теорії вартості тільки в умовах простого товарного виробництва. В умовах капіталізму ця відповідність порушається (товари продаються не по вартості, обумовленій працею).

б) Маркс довів, що закон вартості діє відповідно до теорії трудової вартості в умовах капіталізму.

в) Теорія трудової вартості Сміта-Рікардо пояснила дію закону вартості в умовах капіталістичного виробництва.

Завдання 7. Що з перерахованого відносять до школи фізіократів? Виберіть вірні відповіді:

а) ідеї протекціонізму, активного державного втручання в господарське життя;

б) чистий продукт виникає в галузях матеріального виробництва;

в) додаткова цінність виникає тільки в землеробстві;

г) ідеї природного порядку та економічного лібералізму;

д) держава повинна підтримувати вітчизняні монополії шляхом обмеження конкуренції;

е) продуктивною вважали тільки працю в промисловості й землеробстві, а марною – працю в торгівлі.

Завдання 8. Економічні погляди соціалістів-утопістів Сен-Симона, Фур'є, Оуена характеризуються тим, що в доскональному суспільстві:

а) не повинно бути приватної власності;

б) уся власність повинна перейти державі;

в) приватна власність повинна бути удосконалена, щоб відповідати інтересам усього народу;

г) не повинно бути тільки великої власності на засоби виробництва.

Завдання 9. На підставі вчень А. Сміта і Д. Рікардо сформулюйте основні риси класичної школи політекономії.

Завдання 10. Історична школа Німеччини розглядає як предмет економічного аналізу:

а) сферу виробництва;

б) сферу виробництва й сферу обігу;

в) економічні і неекономічні фактори.

**Тема 5 Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX — початок XX ст.).
Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств європейської цивілізації (перша половина XX ст.)
ПЛАН**

1. Основні тенденції розвитку світової економіки у другій половині XIX – початку XX ст.
2. Нова історична школа Німеччини.
3. Порівняльна характеристика шкіл мікроекономічного аналізу (австрійська, американська, кембріджська, математична).
4. Економічні наслідки першої світової війни.
5. Світова економічна криза 1929-1933 рр.
6. Економічні наслідки другої світової війни.
7. Еволюція неокласичної теорії на початку XX ст.
8. Зародження інституціонально-соціального напрямку.
9. Виникнення неокейнсіанської теорії економічного зростання.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. Сформулювати фактори, що впливали на розвиток економіки ведучих країн світу, виходячи з зазначених особливостей їхнього розвитку в 1870-1914 р.

Таблиця 5.1. Розвиток економіки ведучих країн світу

Країни	Особливості розвитку економіки	Фактори, що впливали на розвиток економіки
1	2	3
Англія	Зниження темпів росту промисловості і питомої ваги у світовому промисловому виробництві. Монополії виникли у промисловості в порівнянні з іншими ведучими країнами пізніше. Зниження частки сільського господарства в національному доході. Збільшення розміру вивозу капіталу в грошовій формі.	
Франція	Низькі темпи розвитку галузей промисловості групи «А». Низька ефективність аграрного сектору. Високий ступінь концентрації і централізації банківського капіталу. Значний ріст розміру вивозу капіталу в грошовій формі.	

Продовження таблиці 5.1

Німеччина	Завершення промислового перевороту. Високі темпи розвитку галузей промисловості групи «А». Картелювання промисловості. Посилення інтенсифікації і підвищення рівня товарності сільськогосподарського виробництва. Збільшення вивозу капіталу як у товарної, так і в грошовій формах.	
США	Стрімке зростання промисловості як галузей групи «А», так і галузей групи «Б». Високі темпи росту, ефективність сільськогосподарського виробництва. Незначний розмір вивозу капіталу і збільшення припливу іноземного капіталу. Активне впровадження наукових розробок в економіку і побут	
Росія	Завершення промислового перевороту. Більш високі темпи росту промисловості галузей групи «А» у порівнянні з іншими ведучими країнами Західної Європи. Утворення монополій у галузях промисловості. Низька ефективність сільськогосподарського виробництва. Збільшення припливу іноземного капіталу	

Завдання 2. На основі даних таблиці 5.2 про питому вагу окремих країн у світовому промисловому виробництві виконати наступне.

- 1) Визначити зміну ролі окремих країн у світовому промисловому виробництві.
- 2) Назвати фактори, що викликали зміну питомої ваги Англії у світовому промисловому виробництві.
- 3) Назвати фактори, що дозволили США зайняти до 1913 р. міцне лідируюче місце у світовому промисловому виробництві.

Таблиця 5.2. Питома вага окремих країн у світовому промисловому виробництві (у %)

Роки	Англія	Франція	Німеччина	США	Інші країни
1	2	3	4	5	6
1860	36	12	16	17	19
1870	32	10	13	23	22
1880	28	9	13	28	22
1890	22	8	14	31	25
1900	18	7	16	31	28
1913	14	6	16	36	‘28

Джерело: Економічна історія/Під ред. С.И. Шемякина, Н.П. Полянського. М., 1994. С. 30.

Завдання 3. Яка країна стала головним власником світового запасу золота після Першої світової війни:

- a) Англія;
- b) Франція;
- c) Німеччина;
- d) США;
- e) Японія?

Завдання 4. Виходячи з перерахованих втрат і придбань в економіці за роки Першої світової війни, визначити країну, якій відповідають надані характеристики.

Країни: Англія, Франція, Німеччина, США.

Заповніть таблицю 5.3.

Таблиця 5.3. Наслідки Першої світової війни

Країна	Втрати	Придбання
1	2	3
	1 Незначні людські втрати.	1. Значне збільшення промислового і сільськогосподарського виробництва. 2. Ріст зовнішньої торгівлі. 3. Ріст інвестицій за рубежем. 4. Перетворення в головного міжнародного кредитора. 5. Збагачення монополій.
	1. Значні людські втрати. 2. Різкий спад промислового і сільськогосподарського виробництва. 3. Утрата частини території. 4. Позбавлення колоній. 5. Виплата репарацій. 6. Розстроєні фінанси, інфляція	
	1. Людські втрати. 2. Утрата значної частини військового і торговельного флоту. 3. Збільшення державного внутрішнього і зовнішнього боргу.	1. Одержання нових колоніальних володінь. 2. Тимчасове усунення Німеччини – головного конкурента на світових ринках. 3. Ріст концентрації виробництва.

Продовження таблиці 5.3

	<p>4.Порушення зовнішньоекономічних зв'язків зі Сходом і Латинською Америкою. 5. Скорочення частки у світовому промисловому виробництві.</p>	<p>4. Одержання репарацій.</p>
	<p>1. Людські втрати. 2. Матеріальний збиток. 3. Скорочення промислового і сільськогосподарського виробництва. 4. Утрата капіталів, вкладених у російську економіку</p>	<p>1. Повернення втрачених територій. 2. Одержання колоній. 3. Одержання репарацій</p>

Завдання 5. На підставі даних таблиці 5.4. про концесійні пропозиції в роки НЕПу виконати наступні роботи:

1) Визначити структуру і кількість концесійних пропозицій, що надійшли, у роки НЕПу по галузях, заповнивши графи 9 і 10.

2) Указати період, у який надійшло найбільшу і найменшу кількість пропозицій.

3) Указати галузі, що представляли найбільший і найменший інтерес для іноземних інвесторів.

Використовуючи дані таблиць про концесійні пропозиції й укладені концесійні угоди (таблиці 5.4, 5.5), виконати наступні розрахунки:

1) Визначити кількість концесійних пропозицій, що надійшли, у роки НЕПу по галузях (графа 2).

2) Визначити питому вагу укладених договорів стосовно концесійних пропозицій по галузях на 1 січня 1927 р. (графа 4).

3) Визначити питому вагу укладених договорів з іноземними інвесторами (у % до підсумку) по галузях на 1 січня 1927 р. (графа 5).

Таблиця 5.4. Розподіл концесійних пропозицій по галузях у роки НЕПу на 1 січня

Галузі	Роки							Усього	Проценти до підсумку
	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Гірська промисловість	37	99	52	32	24	20	17		

Продовження таблиці 5.4.

Обробна промисловість	37	134	84	59	260	111	83		
Сільське господарство	31	51	43	27	13	5	6		
Лісові підприємства	10	41	24	16	12	10	4		
Промисли	10	38	8	7	12	6	5		
Будівництво	-	-	-	-	15	19	9		
Торгівля	55	124	104	73	97	49	15		
Транспорт	29	44	30	21	12	9	5		
Інші	15	48	51	21	16	2	8		
Усього									

Джерело: Эвентов Л.Я. Иностранные капиталы в русской промышленности. М.-Л.: Гос. соц. экон. изд-во, 1931. С. 99.

Таблиця 5.5 Кількість концесійних угод, укладених СРСР з іноземними фірмами на 1 січня 1927 р. (у %)

Галузі	Кількість концесійних пропозицій	Кількість договорів	У % до загальної кількості пропозицій	У % до загальної кількості укладених договорів
1	2	3	4	5
Гірська промисловість		24		
Обробна промисловість		41		
Сільське господарство		10		
Лісові підприємства		6		
Промисли		6		
Будівництво		3		
Торгівля		36		
Транспорт		12		
Інші		6		
Усього		144	100,0	100,0

Джерело: НЭП. Взгляд со стороны / Сост. В.В. Кудрявцев. М.: Московский рабочий, 1991. С. 264.

Завдання 6. Установіть правильну відповідність між приведеними в одній колонці відомими економістами й школами – в іншій:

- A. Кембриджська школа
- B. Австрійська школа
- C. Американська школа
- D. Математична школа

- 1. Є. Бем-Баверк
- 2. А. Маршалл
- 3. К. Менгер
- 4. Ф. Візер
- 5. Дж. Кларк
- 6. У. Джевонс
- 7. А. Курно

Завдання 7. Що з нижче перерахованого відстоював Дж. М. Кейнс?

- a) принцип «невидимої руки ринку»;
- b) автоматичне настроювання ринкової економіки;
- c) регулювання капіталізму;
- d) зниження ціни на продукти харчування;
- e) вільний вихід із кризи;
- f) обмеження грошової маси;
- g) повну зайнятість;
- h) абсолютну зайнятість?

Завдання 8. Хто із представників математиків-економістів першим з'ясував, що максимум прибутку забезпечується при рівності граничного прибутку і граничних витрат:

- a) А. Курно;
- b) І. Тюнен;
- c) Г. Госсен.

Завдання 9. Критерій суспільної корисності, згідно з Парето, перебуває в тому, що:

- a) Кожен учасник обміну витягає з нього рівну вигоду;
- b) За даних умов (наявності ресурсів, системи розподілу, попитах споживачів, цінах) ніхто не може поліпшити своє становище, не погіршуючи при цьому становища когось іншого;
- c) Ціна товарів відповідає витратам, відповідає їхній граничній корисності.

Завдання 10. Установіть відповідність між двома колонками: в одній приведені три течії інституціоналізму, в іншій – їх представники. Визначте, до якої течії відноситься кожен із приведених економістів.

a) інституціоналізм соціально-технологічний;	1) Т. Веблен;
b) інституціоналізм соціально-правовий;	2) Дж. Р. Коммонс;
c) інституціоналізм емпіричний (кон'юктурно-статистичний).	3) У. Мітчелл;
	4) Ф. Рошер;
	5) Р. Фріш;
	6) Р. Арон;
	7) Ж. Фурастьє;
	8) У. Росту;

9) Дж. Гелбрейт;

10) Д. Белл.

Тема 6 Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX — початок XX ст.).

ПЛАН

1. Економічний розвиток України в др. пол. XIX – на початку XX ст.
2. Дворянсько-ліберальна та ліберально-буржуазна думка.
3. Економічні погляди революційної та радикальної демократії.
4. Економічні ідеї народників.
5. Розвиток політичної економії в Україні.
6. Відображення марксизму в працях українських економістів.
7. Соціальний напрям в економічній думці України.
8. Розвиток економічної думки в Галичині.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. У 20 – 40-х рр. XIX ст. промисловий переворот в Україні почався з:

- a) добувної галузі промисловості;
- b) харчової галузі промисловості;
- c) машинобудівної галузі промисловості;
- d) легкої промисловості.

Завдання 2. Столипінська аграрна реформа передбачала здійснення таких заходів:

a) руйнування общини, яка відіграла значну роль в масових селянських виступах 1905-1907рр., і закріплення за кожним домогосподарем, який володів надільною землею на основі общинного права, належної йому частини в особисту приватну власність (так/ні);

b) надання кредитної допомоги селянам через Селянський земельний банк (так/ні);

c) організацію переселення селян у малозаселені райони Сибіру, Північного Кавказу, Середньої Азії (так/ні);

d) видавалася ліцензія на виробництво спиртних напоїв (так/ні).

Завдання 3. Вкажіть вірно, чи ні твердження щодо розвитку Західноукраїнських земель у XIX – на початку XX ст.:

a) на початку XX ст. Східна Галичина, Північна Буковина, Закарпаття залишалися відсталими аграрними провінціями Австро-Угорської імперії (так/ні);

b) в Західній Україні зберігалось велике поміщицьке й церковне землеволодіння (так/ні);

с) поміщикам належало понад 40% усіх земель. Великими землевласниками були польські, румунські, угорські, німецькі поміщики. Поміщицькі господарства базувалися на відробітках селян (так/ні);

д) великого поширення набули відробітки за проценти, які сплачували за борг взятого до „нового врожаю” збіжжя за „порцію” – певну суму грошей, яку поміщики позичали селянам, за землю, за штрафи при потравах у полі, за порушення лісового чи рибальського законодавства тощо (так/ні);

е) щоб вижити селянська біднота вимушена була шукати заробітки поза селом, швидкими темпами зростала трудова еміграція. Почалася масова еміграція українських селян до Америки, здебільшого США і Канади, у менших розмірах – до Бразилії та Аргентини, де було чимало неосвоєних територій і уряди цих країн охоче приймали емігрантів. Окрім того, місцеве селянство виїжджало на сезонні роботи до Німеччини, Чехії, Румунії, Данії та прикордонних російських губерній (так/ні).

Завдання 4. Початок індустріалізації в Україні ознаменувався виникненням монополій. Перша монополія у Східній Україні виникла у:

- а) виробництві цукру;
- б) виробництві олії;
- с) виробництві сала;
- д) видобуванні золоту.

Завдання 5. Чи ліквідувала остаточно сільську громаду реформа 1906 р.?

- а) ні, общинна земельна власність зберігалася поряд з індивідуальною власністю селян на землю;
- б) так, всі общинні землі переходили в індивідуальну власність селян;
- с) реформа зберігала в недоторканності общинні землі.

Завдання 6. Ідеї класичної школи розвивали:

- а) О. Білімович;
- б) Р. Орженецький;
- с) М. Бунге;
- д) Є. Слуцький;
- е) Т. Степанов;
- ф) І. Вернадський.

Завдання 7. Хто з наведених представників належить до революційного, а хто до ліберального народництва?

- а) С. Подолинський;
- б) П. Червинський;
- с) М. Кожанов;
- д) І. Франко;
- е) В. Навроцький;
- ф) П. Чубинський.

Завдання 8. Яку роль у розвитку демократичної суспільно-політичної думки в Україні відіграв І. Франко?

Завдання 9. Яку роль у пропаганді економічного вчення марксизму відіграв М. Зібер? У чому полягають особливості сприйняття ним марксизму?

Завдання 10. Установіть відповідність між представниками різних шкіл:

a) психологічна школа;	1) Є. Слуцький;
b) математичний напрям;	2) М. Туган-Барановський;
c) соціальна школа.	3) Р. Орженецький;
	4) О. Білімович.

Тема 7 Розвиток національних економік країн

Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції (друга половина ХХ ст.)

ПЛАН

1. Економічний розвиток європейських країн у другій половині ХХ ст.
2. Загальна характеристика ідей неолібералізму.
3. Неокласичний синтез.
4. Посткейнсіанство.
5. Післявоєнний інституціоналізм.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. У якій країні одержало широке поширення індикативне планування:

- a) в Англії;
- b) у Франції;
- c) у Німеччині;
- d) у США;
- e) у СРСР?

Завдання 2. У якій із ведучих капіталістичних країн у 50 – 70-ті роки ХХ ст. частка держсектора була найбільшою:

- a) в Англії;
- b) у Німеччині;
- c) у Франції;
- d) у США?

Завдання 3. Що з'явилося головною причиною кризових явищ в економіці капіталістичних країн у середині 70-х років ХХ ст.:

- a) розбалансованість економіки в зв'язку з новим витком науково-технічного прогресу;
- b) різке подорожчання паливно-енергетичних і сировинних ресурсів;
- c) ослаблення ролі регуляторів ринкових відносин;
- d) посилення державного втручання в економіку?

Завдання 4. Використовуючи дані таблиці 7.1 про основні показники економічного розвитку СРСР у повоєнні роки, виконати наступні завдання.

1) Розрахувати темпи росту душевого споживання продуктів харчування в СРСР за 1960-1986 рр., заповнивши таблицю 7.2.

2) Проаналізувати душеве споживання продуктів харчування СРСР за 1960-1986 рр., відповівши на питання:

Яка була загальна тенденція зміни душевого споживання продуктів харчування в СРСР?

По яких продуктах і в які періоди спостерігався істотний приріст (зниження) душевого споживання?

Як змінювалася структура споживання продуктів харчування?

Таблиця 7.1 Споживання продуктів харчування (душеве) (кг/рік)

Продукти	1960р.	1970р.	1980р.	1986р.
М'ясо і м'ясопродукти	39,5	47,5	57,6	62,4
Молоко і молочні продукти	240,0	307,0	314,0	333,0
Яйця, шт.	118,0	159,0	239,0	268,0
Риба і рибопродукти	9,9	15,4	17,6	18,6
Цукор	28,0	38,8	44,4	44,0
Рослинна олія	5,3	6,8	8,8	9,8
Картопля	143,0	130,0	109,0	107,0
Овочі	70,0	82,0	97,0	102,0
Фрукти і ягоди	22,0	35,0	38,0	56,0
Хлібні продукти	141,0	149,0	138,0	132,0

Джерело Народне господарство СРСР у 1992 р. М., 1992. С. 470.

Таблиця 7.2. Темпи росту душевого споживання продуктів харчування в СРСР (%)

Продукти	1960р.	1970р. до 1960 р.	1980р. до 1970 р.	1986 р. до 1980 р.
М'ясо і м'ясопродукти	100			
Молоко і молочні продукти	100			
Яйця, шт.	100		.	
Риба і рибопродукти	100			
Цукор	100			
Рослинна олія	100			
Картопля	100			
Овочі	100			
Фрукти і ягоди	100			
Хлібні продукти	100			

Завдання 5. Проаналізуйте дані таблиці 7.3 та дайте відповідь на наступні питання.

- 1) Як розрізнялася середня тривалість життя чоловіків і жінок?
- 2) У якому періоді спостерігався найбільш значний ріст тривалості життя населення СРСР?
- 3) У якому році відзначена найвища середня тривалість життя населення?
- 4) Як розрізнявся ріст середньої тривалості життя населення Росії в першій і другій половині ХХ в.?

Таблиця 7.3 Середня тривалість життя населення Росії

	Роки								
	1896	1926	1938	1958	1965	1970	1980	1987	1990
Чоловіки	30,9	39,3	40,4	61,9	64,0	63,0	61,4	64,9	63,8
Жінки	33,0	44,8	46,7	69,2	72,1	73,4	73,0	74,3	74,4

Джерело. Жуків В.И. Реформи в Росії. 1985-1999 роки. М.: Союз, 1997. С. 204.

Завдання 6. Які заходи для виходу із кризи пропонували неокласики:

- a) регулювання грошової маси;
- b) активне втручання держави в економічне життя;
- c) обмеження діяльності монополій;
- d) законодавче регулювання цін;
- e) дефіцит державного бюджету.

Завдання 7. Неолібералізм на відміну від кейнсіанства припускає:

- a) державні засоби по інвестуванню збиткових та малорентабельних галузей економіки;
- b) лібералізацію економіки;
- c) зростання обсягів державних замовлень;
- d) вільне ціноутворення.

Завдання 8. Розкрийте найважливіші ідеї посткейнсіанства (Дж. Робінсон, Н. Калдор, П. Сраффа).

Завдання 9. Виберіть правильне визначення акселератора:

- a) утворення приросту прибутку до приросту інвестицій;
- b) відношення приросту прибутку до приросту інвестицій;
- c) відношення приросту інвестицій до приросту прибутку.

Завдання 10. Хто є автором ідеї про «великий неокласичний синтез»?

- a) Дж. М. Кейнс;
- b) П. Самюелсон;
- c) М. Фрідмен;
- d) Дж. К. Гелбрейт.

Тема 8 Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX – початок XXIст.)

ПЛАН

1. Глобалізація економічних процесів і формування нової економіки.
2. Концепції неокласичного відродження.
3. Нове кейнсіанство.
4. Неоінституціоналізм.
5. Неомарксизм.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. Що складало основу реформування американської економіки урядом Р. Рейгана:

- a) перетворення податкової системи;
- b) роздержавлення власності;
- c) боротьба з інфляцією;
- d) боротьба з монополіями;
- e) стимулювання експорту продукції?

Завдання 2. Класифікація глобальних проблем за сферами дії наступна:

- a) взаємодія людини й суспільства, природні взаємовідносини, розвиток людини;
- b) взаємодія природи й суспільства, суспільні взаємовідносини, розвиток людини;
- c) взаємодія людей між собою, суспільні взаємовідносини, розвиток суспільства;
- d) приватизація державної власності, суспільні взаємовідносини, розвиток суспільства.

Завдання 3. Розв'язання глобальних проблем сучасності, забезпечення майбутнього людської цивілізації вимагають розробки й реалізації комплексної колективної програми економічної, екологічної й військово-політичної безпеки людства. Розробка й реалізація такої програми можлива за наступних умов:

- a) стимулювання капітальних вкладень за допомогою зниження прямих податків на високі доходи;
- b) за умови орієнтації світового співтовариства на колективні, суспільні форми власності, які значно розширюють можливості планового регулювання економіки;
- c) створення моделі, що повинна спиратися на могутні важелі централізованого регулювання соціально-економічної системи як на рівні держави, так і світової співдружності в цілому;
- d) таке регулювання повинно спиратися перш за все на інтегровані інтереси суспільства й лише потім на інтереси приватного підприємництва;

е) обмеження монополій, регулювання банківського капіталу?

Завдання 4. Що передбачав «план Маршалла»:

а) відновлення економіки США після війни;

б) військову допомогу США європейським країнам;

с) збереження абсолютного панування американського долара на світовому ринку;

д) економічну допомогу європейським державам?

Завдання 5. Проаналізуйте дані таблиці 8.1 і дайте відповідь на наступні питання.

1) У якій країні спостерігався найбільш значний ріст національного доходу і промислової продукції в розрахунку на душу населення за період 1960 – 1987 рр.?

2) Яка країна мала самі низькі темпи економічного розвитку в період 1960 – 1980 рр.?

3) Зробіть висновки по країнах у зв'язку з розходженням у темпах росту національного доходу і промислової продукції на душу населення за 1960 – 1987 рр.

Таблиця 8.1. Ріст НД і промислової продукції в розрахунку на душу населення за 1960 – 1987 рр. (1960 р. = 1)

Країни	Ріст ВД на душу населення	Ріст промислової продукції на душу населення
США	1,7	2,0
Великобританія	1,7	1,6
Франція	2,2	1,9
ФРН	2,0	2,0
Японія	4,2	5,2

Джерело Економіка закордонних країн / Під ред. В.П. Колесова й ін. М.: Вища школа, 1990. С. 145.

Завдання 6. Які економічні теорії позитивно оцінюють державне регулювання економіки?

а) теорія фізіократів, марксизму, маржиналізму;

б) меркантилізму, марксизму, кейнсіанства;

с) марксизму, кейнсіанства, теорія суспільного вибору;

д) марксизму, кейнсіанства, монетаризму.

Завдання 7. Проаналізуйте та прокоментуйте наступне твердження «... Заощадження – це відкладений попит».

Завдання 8. Основний психологічний закон суспільства – це схильність людини:

а) споживати більше в міру зменшення її доходу;

б) споживати менше в міру зростання її доходу;

- с) споживати більше в міру зростання її доходу;
- д) споживати менше в міру зменшення її доходу.

Завдання 9. Вкажіть чи вільно твердження.

1) Неомарксистичні вважають, що сучасний капіталізм перетворює приватну власність із загальної умови товарного виробництва в особливу форму власності, яка все більше втрачає своє значення, а панівною загальною стає акціонерна власність. З часів Карла Маркса акціонерна власність представляє собою « скасування капіталу як приватної власності в рамках самого капіталістичного способу виробництва». Тому інакше, ніж у Маркса має вирішуватися питання про суперечність між приватною і суспільною працею. (Так/ні).

2) Що стосується вільного ринку та вільної конкуренції, то в системі К.Маркса вони є необхідною передумовою дії закону вартості і перетворення вартості в ціну виробництва. Ця передумова перестає бути істинною, оскільки вільний ринок змінився монополістичним. Виробники диктують ціну, зіставляють обсяги продажів, сукупні витрати і доходи, не підкоряючись законам вільного ринку, ведуть, по суті, планомірно організоване виробництво. Держава регулює грошовий обіг, процентні ставки, кредитну і податкову політику, стає суб'єктом економічної діяльності; регульованим стає і ринок. (Так/ні).

Завдання 10. Вкажіть чи вільно твердження. Неомарксистичні вважають, що з того моменту, коли сфера матеріального виробництва перестає панувати (а в найбільш розвинених країнах в ній зайнято до 30% трудящих) підринається і передумова загального характеру товарного виробництва. (Так/ні).

Тема 9 Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці. Формування засад ринкового господарства в Україні (90-ті роки ХХ ст.)

ПЛАН

1. Господарство УРСР у 20 р. ХХ ст.
2. Економічний розвиток України (30-50 рр. ХХ ст.)
3. Господарство України другої половини ХХ ст.
4. Довоєнна радянська економічна думка.
5. Післявоєнна радянська економічна думка.
6. Напрями ринкової трансформації України.
7. Сучасна економічна думка України.

Індивідуальні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте політику урядів УНР періоду 1917 – 1919рр. та дайте відповідь чи вірні наступні твердження (так/ні):

а) Центральна Рада: оголошувалося скасування приватної власності на землю, проголошувалося введення восьмигодинного робочого дня але уряд

УНР не виявив послідовності й рішучості в реалізації цієї програми, малоефективною виявилась політика щодо фінансів та промисловості, бракувало грошей навіть для виплати зарплатні, не виконувалася обіцянка щодо встановлення державного контролю над промисловістю, остаточно банкрутство економічної політики Ради стало очевидним після окупації України німецькими та австро-угорськими військами, отже ЦР не змогла налагодити ефективного державного управління, забезпечити стабільність і порядок, організувати економіку;

b) уряд гетьмана П.Скоропадського: відновлення приватної власності й свободи підприємництва, засудження «соціальних експериментів» ЦР, землю за викуп наділялися лише заможні господарі, лісові угіддя залишалися за власниками і серед селян не ділилися, в цілому політика була консервативною і більшістю селян не сприймалася, відновлювалися старорежимні порядки і в промисловості, уряд повертав націоналізовані підприємства колишнім власникам, на виробництві обмежувалась свобода профспілкової діяльності, рівень зарплати визначався власником фабрики тощо;

c) Директорія: економічний курс не відзначався послідовністю, особливо на початку діяльності, спочатку оголосила про намір ліквідувати нетрудові господарства в селі, монастирське, церковне і казенне землеволодіння, тобто Уряд мав намір встановити в Україні національний варіант радянської влади, прагнув цим самим вибити з рук більшовиків один з найважливіших пропагандистських козирів, владу на місцях передбачалося передати Трудовим радам селян, робітників та трудової інтелігенції, законодавча влада в УНР належала Трудовому Конгресові, внаслідок такої політики Директорія залишилась без підтримки переважної більшості спеціалістів. Непослідовність курсу Директорії виявилась і в розробці аграрної політики – спочатку обіцяють вилучити землі у поміщиків без викупу і цим задовольняють маси селянства, з іншого – вона пообіцяла поміщикам компенсацію затрат на агротехнічні, меліоративні та інші вдосконалення, раніше проведені в маєтках. За землевласниками залишалися будинки, худоба, виноградники та ін. Проголошувалась недоторканість земель промислових підприємств і цукрових заводів. Конфіскації не підлягали землі іноземних підданих.

d) Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР): проголошувалося народовладдя, основи економічної політики республіки, гарантувалися права і свободи громадян, їх національна та соціальна рівність, аграрна реформа, в її основі лежав принцип збереження приватної власності на землю, конфіскації підлягали лише державні землі та землі, що належали членам пануючої династії, землі двірські й церковні, землі, набуті з метою спекуляції, а також ті, які перевищували певну дозволена норму площі, але непослідовність і нерішучість у проведенні економічних перетворень були

найголовнішими причинами поразки національної революції і втрати державності.

Завдання 2. Чи належать наступні твердження до основних складових НЕПу:

- a) відновлення торгівлі та товарно-грошових відносин (так/ні);
- b) введення стійкої грошової одиниці, надання їй конвертованості (так/ні);
- c) дозвіл приватної торгівлі (так/ні);
- d) денационалізація середніх та дрібних підприємств, повернення їх старим власникам (так/ні);
- e) введення господарського розрахунку на підприємствах (право продажу надпланової продукції) (так/ні);
- f) дозвіл іноземних концесій (передача на певних умовах і на певний строк права експлуатації окремих державних об'єктів) (так/ні);
- g) відновлення матеріальних стимулів виробництва, розвиток кооперації та оренди; зменшення державного втручання в економіку; зміна продрозверстки продподатком (так/ні);
- h) за собою уряд залишав контроль за важкою промисловістю, банками, транспортом і зовнішньою торгівлею (так/ні).

Завдання 3. Проаналізуйте наступні дані розвитку економіки у 1988р. (таблиця 9.1) та зробіть висновки.

Таблиця 9.1. Виробництво продуктів харчування на душу населення у 1988р.

Вид продукту	Вироблено, кг	Споживає, кг
Пшениця	1000	140
М'ясо	86	68
Цукор	118	49,7

Завдання 4. Проаналізуйте наступні дані розвитку економіки у 1988р. (таблиця 9.2) та зробіть висновки.

Таблиця 9.2. Виробництво промислових та с/г продукції у порівнянні із країнами Західної Європи у 1989р. (у кг на душу населення).

Країна Продукт	Україна	Іспанія	Франція	ФРН	Великобританія	Місце
Вугілля	3 478	24	239	3 270	1 757	1
Залізна Руда	2 126	—	167	2	4	1
Сталь	1 060	436	344	691	329	1
М'ясо	86	63	112	96	66	3
Молоко	409	204	519	450	262	2
Масло	8,5	1,3	92	6,9	2,5	2
Цукор	118,6	28	67	50	22	1

Завдання 5. Проаналізуйте деякі дані споживання продуктів харчування у період з 1990 по 1993рр. (таблиця 9.3) та зробіть висновки.

Таблиця 9.3. Споживання основних продовольчих товарів жителями України на одну людину.

Продукти	1990	1991	1992	1993
М'ясо і м'ясопродукти, кг	68	65	46	–
Молоко і молокопродукти, кг	373	345	295	275
Яйця, шт.	272	265	227	193
Олія, л	11,7	11,2	10,6	8
Цукор, кг	49,7	50	45	30

Завдання 6. Виберіть терміни, поняття і визначення, які характеризують учення представників радянської школи політичної економії:

- a) суспільні фонди споживання;
- b) саморегулювання економіки;
- c) три фактори виробництва;
- d) індивідуалізм та конкуренція;
- e) об'єкт дослідження, що обмежується матеріальною сферою виробництва;
- f) метод національних рахунків, що базується на міновій концепції;
- g) балансовий метод, що базується на концепції трудових витрат;
- h) об'єктивна природа економічних законів;
- i) основною умовою економічної рівноваги є планування народногосподарського розвитку;
- j) основною умовою становлення соціалізму є встановлення суспільної власності на засоби виробництва;
- k) вимірювання вартості через показники витрат факторів виробництва;
- l) невтручання держави як запорука ефективної дії механізмів саморегулювання.

Завдання 7. Назвіть проблеми теоретичних дискусій 20-30-х років ХХ ст.:

- a) аграрні;
- b) демографічні;
- c) госпрозрахунку;
- d) світового ринку;
- e) методологічні й загальнотеоретичні;
- f) кредиту і грошового обігу;
- g) поліпшення матеріального становища населення;

- h) екологічні;
- i) відтворення, планування.

Завдання 8. Криву А. Лаффера використовують для доведення основних положень:

- a) теорії «економіки пропозиції»;
- b) кейнсіанської теорії;
- c) монетаризму;
- d) теорії «раціональних очікувань»;
- e) теорії «попиту та пропозиції»;
- f) усі відповіді не правильні.

Завдання 9. М.Туган-Барановський став першовідкривачем:

- a) трудової теорії вартості;
- b) сучасної інвестиційної теорії циклів;
- c) теорії ринку криз;
- d) теорії реалізації.

Завдання 10. У багатьох дослідженнях М.Туган-Барановський намагався переорієнтувати політекономію в Росії і в Україні:

- a) на позиції трудової теорії цінності;
- b) на позиції суб'єктивно-психологічної школи та неокласицизму;
- c) на позиції монетаризму.

3. Завдання для самостійної роботи

3.1 Перелік тем для доповідей.

1. Визначте основні відмінні риси предмета історії економіки та економічної думки від предметів інших фундаментальних економічних наук.
2. Сформуйте зв'язки історії економіки та економічної думки, економічної історії та економічної теорії.
3. В чому, на вашу думку, вбачається необхідність вивчення історії економіки та економічної думки студентами-економістами? Які завдання ставить перед собою дана наука?
4. Подумайте, що можна вважати основною рушійною силою розвитку і зміни економічних ідей, теорій, концепцій. Чому одні теорії за своїм значенням виходили далеко за рамки свого часу, а інші існували лише в період, в якому безпосередньо були створені?
5. Дайте порівняльну характеристику економічним поглядам, що панували у країнах Стародавнього Сходу і античної Греції.
6. Поясніть, чому саме Аристотель вважається першим мислителем, що здійснив спробу визначення вартості товару.
7. В чому вбачається специфіка економічної думки у Стародавньому Римі?
8. Що лежить в основі розбіжностей поглядів на організацію рабської праці Катона та Варрона?

9. Наведіть аргументи авторів економічних ідей і концепцій Давнього Світу, що відстоювали пріоритет натурального виробництва і засуджували розширення товарно-грошових відносин.
10. В чому особливості моделей ідеальної держави Платона і Арістотеля.
11. Виділіть основні риси економічної думки в середні віки на арабському Сході. Поясніть сутність концепції "соціальної фізики" Ібн-Хальдуна.
12. Які методологічні принципи використовували у своїх економічних концепціях ранні та пізні каноністи? Наведіть приклади історичної аналогії в тоталітарних державах ХХ століття.
13. Порівняйте тлумачення основних економічних категорій в періоди раннього і пізнього канонізму. Як вони формулюються в сучасній економічній літературі?
14. Визначте економічний зміст теорії "справедливої ціни" Ф.Аквінського. В чому полягає її значення?
15. Складіть порівняльну характеристику теорій соціально-економічного устрою суспільства Т.Мора і Т.Кампанели.
16. Що таке меркантилізм? Які історичні передумови зумовили його виникнення? В чому полягає відмінність між меркантилізмом як політикою і економічним вченням?
17. Розкрийте сутність концепції національного багатства і шляхів його зростання у поглядах ранніх та пізніх меркантилістів.
18. Порівняйте тлумачення сутності грошей та їх функцій в періоди раннього та пізнього меркантилізму. В чому полягає сутність псування національної монети і до яких наслідків воно може привести економіку країни?
19. Викладіть історичні особливості меркантилізму в Англії, Франції, Росії та Україні.
20. Сформулюйте кількісну теорію грошей, що виникла в концепціях меркантилізму. Які ідеї меркантилістів набули важливого значення за межами епохи, в якій формувалась і розвивалась доктрина меркантилізму?
21. Які соціально-економічні передумови зародження класичної політекономії? Охарактеризуйте протилежну сутність і спрямованість принципів протекціонізму.
22. Виділіть критерії періодизації еволюції класичної школи, що зустрічаються в сучасній економічній теорії.
23. Проаналізуйте, як змінювались погляди на сутність вартості в межах ранньої класичної політекономії.
24. Дайте оцінку внеску В.Петті в розвиток класичної політекономії. Наскільки відповідає його тлумачення ренти і ціни землі сучасним поглядам на дані категорії?
25. Охарактеризуйте погляди П.Буагільбера на проблему ролі держави в економічній системі суспільства.

26. Сутність фізіократії. Які особливості притаманні вченню фізіократів? В чому полягає зміст концепції "природного порядку" Ф.Кене? Розкрийте зміст його вчення про "чистий продукт".
27. Як представляв собі Ф.Кене механізм кругообігу господарчого життя країни. В чому полягає історично-економічне значення та які недоліки його теорії відтворення?
28. Які економічні ідеї А.Тюрго вказують на його прихильність вченню фізіократів? В чому новизна теорії класів даного вченого? Наскільки відповідають визначенням сучасної економічної науки тлумачення А.Тюрго категорій "багатство", "заробітна плата", "прибуток", "позичковий відсоток", "ціна"?
29. Розкрийте особливості предмета дослідження А.Сміта. Вкажіть причини та наслідки застосування А.Смітом подвійної методології, економічного аналізу.
30. Поясніть, в чому вбачає А.Сміт фактори зростання багатства нації. Як він формулює сутність продуктивної і непродуктивної праці? Яка роль цієї теорії в економічній науці?
31. Порівняйте теорії відтворення Ф.Кене і А.Сміта та розкрийте сутність виразу "догма Сміта".
32. В чому полягає сутність концепцій А.Сміта про "економічну людину" і "невидиму руку"? Що розумів автор під останньою?
33. Складіть порівняльну характеристику поглядів А.Сміта і Д.Рікардо на проблему участі країн у зовнішній торгівлі.
34. Проаналізуйте, в яких історичних умовах сформувалось економічне вчення Д.Рікардо. Як автор формулює головну мету політичної економії? Яку методологію застосовує?
35. Наведіть погляди Д.Рікардо на основні категорії політичної економії. В чому полягає розбіжність поглядів автора з їх тлумаченням у А.Сміта?
36. Дайте оцінку висловлюванням Д.Рікардо про тенденцію заробітної плати та прибутку до зниження в умовах вільної конкуренції.
37. Складіть порівняльну характеристику поглядів В.Петті та Д.Рікардо на проблеми земельної ренти. Чим зумовлене положення Д.Рікардо про те, що "рента не є складовою частиною ціни товарів"?
38. Дайте оцінку теорій капіталу, що відносяться до ранньої та зрілої класичної політичної економії.
39. Обґрунтуйте погляди Ж.Прудона на сутність власності. В чому полягає значення даної концепції?
40. Дайте оцінку творчості С.Сісмонді як критика економічної ортодоксії класичної школи.
41. Які основні ідеї книги Т.Мальтуса "Дослідження про закон народонаселення" і в чому їх значення для економічної науки? Визначте, який із законів, відкритих автором даної роботи став одним із основних постулатів сучасної мікроекономіки.

42. З'ясуйте, в чому полягає взаємозв'язок "закону спадної родючості землі" і "залізного закону заробітної плати" Т.Мальтуса.
43. Розкрийте сутність теорії відтворення Т.Мальтуса. Чому Дж.М.Кейнс вважав Т.Мальтуса одним із попередників своєї концепції без кризового економічного розвитку?
44. В чому сутність і основні положення "закону Сея"? Обґрунтуйте, використовуючи логіку автора, вираз "Пропозиція породжує свій власний попит".
45. Розкрийте загальні положення теорії трьох факторів виробництва Ж.Б.Сея і витрат виробництва Т.Мальтуса. Чи правомірне тлумачення Ж.Б.Сея походження доходів підприємця?
46. Проаналізуйте, як змінювалися погляди на джерела диференційної ренти в межах класичної політекономії.
47. Складіть порівняльну характеристику поглядів Ж.Б.Сея, Т.Мальтуса, С.Сісмонді на проблему криз надвиробництва.
48. Охарактеризуйте відмінні риси класичної політекономії, яка розвивалася в Україні.
49. Оцініть позитивні сторони вчення соціалістів-утопістів другої половини ХІХ ст. і вкажіть основні недоліки їх теорій.
50. Поясніть, з якою метою К.Маркс ввів до аналізу категорію змінного капіталу. Розкрийте механізм виникнення доданої вартості по К.Марксу.
51. Теорія рентних відносин К.Маркса. Що розумів К.Маркс під абсолютною рентою? Які особливості теорії відтворення К.Маркса?
52. Поясніть, в чому полягає "революційний переворот" в економічній науці, здійснений К.Марксом?
53. Визначте основні суперечності економічної теорії К.Маркса.
54. Охарактеризуйте основні напрямки творчого розвитку марксизму, що домінували в теорії на початку ХХ ст.
55. Поясніть, що сприяло "маржиналістській революції" в економічній науці і в чому полягає її зміст?
56. Обґрунтуйте концепцію граничної корисності австрійської школи і вкажіть її відмінності від аналогічної теорії математичної школи.
57. Дайте характеристику основним положенням кембриджської школи. Оцініть внесок в економічну теорію А. Маршалла.
58. Оцініть внесок представників математичної школи в теорію споживчого вибору.
59. Сформулюйте концепції українських економістів, що стали складовою частиною сучасної неокласичної теорії.
60. Проаналізуйте, чому в період "Великої депресії" 1929-1933 р.р. неокласична теорія зазнала своєї кризи. В чому виявилась розбіжність поглядів неокласичної теорії Дж.М.Кейнса на проблему зайнятості?
61. Поясніть, чому саме сукупний попит в теорії Дж.М.Кейнса виступає об'єктом державного регулювання економіки.

62. Обґрунтуйте докази Дж.М.Кейнса про необхідність державного втручання в економіку.
63. Охарактеризуйте основні положення неокейнсіанства і визначте причини такої трансформації кейнсіанської доктрини.
64. Складіть порівняльну характеристику неокейнсіанських і неокласичних теорій економічного зростання.
65. Охарактеризуйте напрямки розвитку основних положень теорії Дж.М.Кейнса у посткейнсіанських концепціях.
66. В чому полягає сутність неолібералізму? Складіть порівняльну характеристику поглядів М.Вебера і В.Ойкена як представників раннього неолібералізму.
67. Розкрийте сутність доктрини неолібералів ФРН про "соціальне ринкове господарство".
68. Обґрунтуйте висновки, які зробив М.Фрідмен з аналізу історії грошового обігу США.
69. Що з'ясували американські монетаристи в галузі досліджень "конструкції" кривої Філіпса? Яке значення має введений М.Фрідманом показник "природній рівень безробіття"?
70. Проаналізуйте, які чинники відхилення економіки від рівноваги визначає А. Лаффер.
71. Обґрунтуйте основні положення "теорії раціональних очікувань".
72. Які ідеї були поєднані в так званому "неокласичному синтезі" і до яких наслідків в теоретичному плані це привело?
73. Які історико-економічні передумови виникнення інституціоналізму? Чому останній вважають альтернативою неокласичної теорії? Сформулюйте основні методологічні особливості інституціоналізму.
74. Проаналізуйте, в чому вбачається єдність ідей нової історичної школи Німеччини і раннього американського інституціоналізму.
75. Періодизація економічної історії.
76. Основні етапи господарської еволюції первісного суспільства, їх характеристика.
77. Основні центри стародавніх цивілізацій та характерні риси їх економічного розвитку.
78. Основні риси феодального господарства.
79. Феодальне місто, його виникнення та економічна роль. Переростання ремесла у дрібнотоварне. Внутрішня та зовнішня торгівля.
80. Формування централізованих національних держав в Західній Європі. Особливості економічного розвитку Франції, Англії, Німеччини.
81. Передумови Великих географічних відкриттів.
82. Найважливіші географічні відкриття кінця XV-XVI ст.
83. Економічні наслідки великих географічних відкриттів.
84. Особливості процесу первісного нагромадження капіталу у провідних країнах світу – Англії, Нідерландах, Франції, Німеччині, США.

85. Становлення та розвиток мануфактурного виробництва в Європі.
86. Буржуазні революції в Європі та США. Їх економічні та фінансові програми.
87. Передумови промислової революції. Промисловий переворот, його джерела, напрямки, та соціально-економічні наслідки.
88. Особливості промислового перевороту у Франції, Німеччині, США.
89. Основні тенденції розвитку світової економіки на межі ХІХ - ХХ століть.
90. Економіка Англії на межі ХІХ - ХХ століть.
91. Економіка Франції на межі ХІХ - ХХ століть.
92. Економіка Німеччини на межі ХІХ - ХХ століть.
93. Економіка США на межі ХІХ - ХХ століть.
94. Економічні причини Першої світової війни.
95. Економічні наслідки Першої світової війни для США, Англії, Франції, Німеччини.
96. Економічна суть Версальської системи.
97. Плани Дауеса та Юнга, їх суть та мета.
98. Світова економічна криза 1929-1933 рр. та її особливості в США, Німеччині, Англії, Франції. Варіанти та шляхи виходу з неї.
99. Становище провідних країн у світовому господарстві напередодні Другої світової війни.
100. Економічні причини Другої світової війни.
101. Економічні наслідки війни для світової економіки. План Маршалла.
102. Формування трьох центрів світового капіталізму. США, Японія, ФРН – нові економічні лідери.
103. Економіка США після Другої світової війни та основні тенденції її розвитку.
104. Економіка Японії після Другої світової війни та основні тенденції її розвитку.
105. Економіка Франції після Другої світової війни та основні тенденції її розвитку.
106. Англійська економіка в повоєнні роки, її основні тенденції.
107. Утворення ФРН та основні тенденції розвитку її економіки.
108. Розпад колоніальної системи і виникнення нових незалежних держав. Альтернативи їх соціально-економічного розвитку.
109. "Нові індустріальні країни" та причини їх швидкого економічного зростання.
110. Соціально-економічні проблеми країн, що розвиваються.
111. Господарство первісних племен на території України. Господарство скіфів.
112. Економічний розвиток східнослов'янських племен та його особливості.
113. Економічний розвиток Київської Русі.
114. Економічний розвиток українських земель в період загарбання іноземними державами.

115. Виникнення козачих поселень та їх розвиток.
116. Створення української козацької держави. Економічний розвиток Запорізької січі.
117. Економічний стан Лівобережної України за часи гетьманщини.
118. Економічна політика Петра I та її вплив на економіку України.
119. Соціально-економічне становище Правобережної України.
120. Визрівання передумов скасування кріпацтва. Основні положення селянської реформи 1861 р. в Росії та особливості її реалізації в Східній Україні.
121. Сільське господарство й аграрні відносини в пореформений період. Розвиток капіталізму в сільському господарстві.
122. Промисловість Східної та Західної України.
123. Фінанси і кредит. Грошова реформа царського уряду 1839-1843 рр.
124. Столипінська аграрна реформа та її здійснення в Україні.
125. Сільське господарство й аграрні відносини в Західній Україні.
126. Індустріалізація в Україні. Особливості промислового розвитку початку ХХ ст.
127. Фінанси і кредит. Грошова реформа царського уряду. 1885-1897рр.
128. Вплив Першої світової війни на економіку українських земель.
129. Політика "воєнного комунізму" та специфіка її здійснення в Україні.
130. "Нова економічна політика" і відбудова народного господарства України в 20-х роках.
131. Сталінська індустріалізація та її реальні результати.
132. Суцільна колективізація та її вплив на стан сільського господарства.
133. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки та економічна політика її уряду.
134. Економіка України на першому етапі Другої світової війни.
135. Соціально-економічні наслідки приєднання західноукраїнських земель до УРСР.
136. Початок війни СРСР з Німеччиною. Перебудова народного господарства на воєнний лад.
137. Втрати господарства і населення України в роки Другої світової війни. Відбудова народного господарства.
138. Україна в умовах кризи радянської тоталітарної системи і спроба її модернізації.
139. Посилення застійних явищ у соціально-економічному житті країни у 70-х першій половині 80-х років.
140. Спроби реформування господарської системи у другій половині 80-х років та їх невдача.
141. Акт про державну незалежність України 24 серпня 1991р. Розбудова національної економіки, її ринкова трансформація та інтеграція у світовий економічний простір.
142. Соціально-економічна криза та пошук напрямків її подолання.

143. Роль і місце господарства України у світовому економічному розвитку.

4. Контроль знань.

4.1. Перелік запитань до 1 модульно-рейтингового контролю знань студентів

1. Визначте, яке значення має вивчення історії економіки та економічної думки для формування соціально-ринкової економіки України.
2. Дайте характеристику періодизації економічної історії.
3. Проаналізуйте основні риси господарства первісного суспільства.
4. Дайте характеристику давній економічній думці Давнього Сходу на прикладі документів царства Вавілонії, Законів царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.). Проаналізуйте історичні події, що спричинили появу Законів царя Хаммурапі.
5. Дайте оцінку економічним ідеям давньої Індії на прикладі праці „Артхашастра” (IV ст. до н. е.).
6. Визначте зміст економічної думки Давнього Сходу на прикладі праць китайського мислителя Конфуція (IV ст. до н. е.).
7. Дайте оцінку прогресивним ідеям, що містяться у давньому китайському трактаті „Гуань-цзи” (IV ст. до н. е.).
8. Визначте коли і як відбулося становлення самостійної науки економічної теорії.
9. Визначте у чому полягала відмінність між античним і східним рабством.
10. Проаналізуйте основні економічні причини розквіту та занепаду країн античного світу.
11. Дайте характеристику колонату.
12. Дайте аналіз розвитку економічних зв'язків населення Північного Причорномор'я з грецькими містами-полісами на території України.
13. Проаналізуйте економічні погляди митців Стародавнього Сходу.
14. Проаналізуйте вклад у становлення економічної теорії античного світу Ксенофонта.
15. Дайте оцінку поглядам Платона про приватну власність як основу економіки держави.
16. Визначте який зміст вкладав Платон у категорію “справедлива ціна”.
17. Дайте характеристику основним економічним поглядам Аристотеля.
18. Проаналізуйте основні ідеї трактату « Домострой » Ксенофонта.
19. Проаналізуйте зміст економічної думки Давнього Риму (на прикладі праць Катона, Варрона, Колумелли).
20. Дайте характеристику економічним реформам братів Гракхів у Давньому Римі, яке значення вони мали б для подальшого розвитку держави?
21. Проаналізуйте загальні риси характеру феодального господарства.
22. Проаналізуйте форми і типи земельної власності в епоху Середньовіччя.

23. Проаналізуйте особливості становлення феодального господарства у країнах Західної Європи.
24. Дайте характеристику розвитку сільського господарства у період генези феодального господарства.
25. Дайте загальну характеристику розвитку ремесла у середньовіччі. Опишіть цеховий лад середньовічного ремесла.
26. Дайте характеристику піднесення міст у середні віки. Назвіть причини піднесення.
27. Проаналізуйте процес утворення національних ринків та назвіть особливі риси європейської торгівлі у середні віки.
28. Дайте загальну характеристику розвитку українських земель в мануфактурний період світової економіки.
29. Визначте, чим пояснюється релігійна спрямованість економічної думки Західноєвропейського Середньовіччя?
30. Визначте зміст економічної ідеї раннього християнства (на прикладі праць монахів Граціана та Августина „Блаженного“)?
31. Дайте характеристику цехової організації середньовічного ремесла. Проаналізуйте зміст економічної ідеї пізнього християнства (на прикладі праць Фоми Аквінського).
32. Визначте зміст економічної думки арабського Сходу (на прикладі праці Ібн-Хальдуна).
33. Визначте зміст економічної думки Давньої Русі (на прикладі документів „Руська правда”, „Повчення до дітей”, „Правительниця”). Дайте оцінку суспільному ладу, що існував у ті часи.
34. Визначте характерні риси меркантилізму та опишіть історичні умови його виникнення. Доведіть, що Великі географічні відкриття суттєво вплинули на розвиток школи меркантилізму.
35. Визначте, в чому різняться погляди представників раннього і пізнього меркантилізму.
36. Визначте сутність промислового перевороту у ведучих країнах світу.
37. Проаналізуйте особливості американської промислової революції.
38. Дайте оцінку і поясніть зміст політики протекціонізму, меркантилізму, фритредерства.
39. Дайте оцінку аграрних реформ 1848 і 1861 рр. в Україні.
40. Визначте основний зміст процесу індустріалізації в світі.
41. Проаналізуйте особливості аграрного розвитку провідних країн світу в період їх індустріалізації?
42. Визначте основні фактори формування світового ринку.
43. Визначте чим було викликано створення монополій.
44. Проаналізуйте найважливіші фактори індустріалізації в Україні.
45. Визначте цілі і значення кооперативного руху в Україні.
46. Дайте оцінку грошовій реформі 1897 року в Росії. Які наслідки вона мала на розвиток національного ринку?

47. Проаналізуйте соціально-економічні передумови виникнення класичної політичної економії.
48. Проаналізуйте погляди вчених першої школи класичної політекономії – меркантилізму на прикладі праць Т. Мена, У. Стаффорда в Англії.
49. Проаналізуйте погляди вчених першої школи класичної політекономії – меркантилізму на прикладі праць Г. Скаруффі, А. Сьєрра в Італії.
50. Проаналізуйте погляди вчених першої школи класичної політекономії – меркантилізму на прикладі праць А. Монкретьєна у Франції.
51. Визначте, яке значення мало вчення меркантилістів для формування економічної політики держав? Ідеї якого соціального прошарку населення виражали меркантилісти?
52. Проаналізуйте особливості методології В.Петті порівняно з методологією меркантилістів.
53. Визначте сутність економічного вчення фізіократів. Інтереси якого прошарку населення вони висловлювали?
54. Доведіть суттєве значення економічної таблиці Ф.Кене.
55. Визначте сутність учення А.Сміта. Проаналізуйте історичні умови виникнення його учення. Виразником ідей якого класу виявився А.Сміт?
56. Проаналізуйте сутність теорій заробітної плати, прибутку і ренти Д.Рікардо.
57. Визначте суть доктрини соціальних реформ Дж.С. Мілля.
58. Проаналізуйте відмінність теорії трьох факторів Ж.-Б. Сея від трудової теорії вартості.
59. Визначте суть теорії послуг Ф. Бастіа.
60. Визначте суть методології Г. Кері.
61. Проаналізуйте погляди українських економістів XIX – XX ст., послідовників класичної політичної економії.
62. Охарактеризуйте історичні умови виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі на початку XIX століття та надайте його загальну характеристику. Дайте характеристику ідей Шарля Фурьє.
63. Визначте особливості розвитку англійського утопічного соціалізму на прикладі діяльності Р.Оуєна. Дайте оцінку його проекту перетворення суспільства й справедливого обміну.
64. Проаналізуйте основні ідеї марксистської політекономії. Яке значення для розвитку економічної теорії мала розробка К. Марксом та Ф. Енгельсом економічної теорії капіталізму?
65. Проаналізуйте структуру й основні проблеми праці К.Маркса „Капітал”.
66. Дайте оцінку працям В.І.Леніна. Який внесок він зробив у розвиток марксистської політичної економії?
67. Визначте, чи втілені окремі економічні ідеї марксизму в економічну політику сучасних держав? Якщо так, то які саме?
68. Визначте сутність концепції історичної школи.
69. Визначте основні принципи школи маржиналізму.

70. Доведіть, що К. Менгер, Л. Вальрас та В. Джевонс – фундатори маржиналізму.
71. Проаналізуйте і дайте оцінку основним положенням теорії загальної економічної рівноваги Л. Вальраса.
72. Дайте характеристику основних теорій А. Маршалла.
73. Визначте сутність основних ідей економічних поглядів М. Туган-Барановського.
74. Дайте характеристику маржиналістській математичній теорії споживання Є. Слуцького.
75. Проаналізуйте розвиток економічної думки в Галичині на прикладі економічних праць І. Я. Франка.

4.2. Перелік запитань до 2 модульно-рейтингового контролю знань студентів

1. Визначте яку роль відіграв Версальський договір 1919 року у післявоєнному економічному розвитку країн світу?
2. Дайте характеристику світової економічної кризи 1929 – 1933 рр.
3. Визначте у чому полягала сутність планів Дауеса та Юнга?
4. Проаналізуйте «новий курс» Ф. Рузвельта.
5. Визначте сутність «кейнсіанської революції» в економічній теорії.
6. Проаналізуйте основні положення теорій ефективного попиту та економічного зростання Дж. М. Кейнса.
7. Визначте, яке значення для економічної науки має кейнсіанська теорія?
8. Дайте характеристику економічного становища розвинутих капіталістичних країн Європи та США напередодні Другої світової війни.
9. Визначте сутність французького кейнсіанства (на прикладі ідей Г. Ардана, Ф. Перру).
10. Визначте сутність шведської моделі кейнсіанства (на прикладі ідей Е. Ліндаля, Е. Лундберга, Г. Мюрдаля, Б. Уліна, Вігфорсса).
11. Визначте зміст неокласичної концепції ринку. Розкрийте сутність теорії монополії і конкуренції Дж. Робінсон, Е. Чемберліна.
12. Дайте характеристику основних положень теорії державного регулювання економіки.
13. Визначте сутність теорії підприємництва Й. Шумпетера.
14. Проаналізуйте неокласичні теорії, які ґрунтуються на маржинальному аналізі мікроекономіки.
15. Проаналізуйте теорії ринку недосконалої конкуренції.
16. Визначте у чому полягає сутність неоліберального напрямку економічної теорії?
17. Надайте загальну характеристику інституціоналізму й визначте основні етапи його розвитку.

18. Визначте сутність соціально – правового інституціоналізму Дж. Коммонса.
19. Розкрийте сутність американської школи кон'юктурно – статистичного інституціоналізму У. Мітчелла.
20. Визначте сутність неінституціоналізму (на прикладах поглядів Дж. М. Кларка, Г. Мінза, А. Берлі, Дж. К. Гелбрейта, У. У. Росту).
21. Дайте характеристику сучасним поглядам на марксистську теорію.
22. Дайте характеристику основних положень соціально-психологічного інституціоналізму Т. Веблена.
23. Проаналізуйте основні принципи інституціоналізму.
24. Визначте у чому полягає сутність теорії прав власності та трансакційних витрат Рональда Коуза?
25. Проаналізуйте основні положення теорії суспільного вибору.
26. Дайте загальну характеристику неолібералізму: причини формування і сутність (на прикладі поглядів Ф. Хайека, В. Ойкена).
27. Визначте відмінності між «старою» і «молодою» історичною школами.
28. Визначте у чому полягає сутність монетаризму як системи економічних поглядів.
29. Проаналізуйте принципи економічної політики у теорії «економіки пропозиції».
30. Проаналізуйте основні положення теорії «раціональних очікувань».
31. Визначте й дайте характеристику наслідкам другої світової війни.
32. Визначте у чому полягає значення плану Маршалла для відбудови європейської економіки?
33. Проаналізуйте основні тенденції розвитку світового та радянського (в СРСР) господарства у 50-90-х роках ХХ ст.
34. Дайте характеристику основних форм розвитку міжнародних економічних відносин у другій половині ХХ ст.
35. Проаналізуйте умови заснування та цілі ЄЕС.
36. Проаналізуйте причини і наслідки «холодної війни» наприкінці ХХ ст.
37. Дайте характеристику економічного розвитку Японії та Німеччини у повоєнний період (після Другої Світової війни).
38. Доведіть актуальність теорії конвергенції двох світових систем.
39. Проаналізуйте основні риси постіндустріального суспільства.
40. Визначте тенденції і напрями розвитку світового господарства наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.
41. Визначте сутність теорії „соціального ринкового господарства” і „сформованого суспільства” В. Репке, Л. Ерхарда.
42. Дайте характеристику структурним зрушенням у світовому господарстві.
43. Визначте роль НТП у розвитку національних і світової економік наприкінці ХХ ст.
44. Проаналізуйте наслідки Другої Світової війни для розвитку світової економіки.

45. Дайте характеристику сутності специфіки економічного розвитку країн третього світу.
46. Проаналізуйте основні причини та наслідки сучасних інтеграційних процесів.
47. Дайте порівняльний аналіз економічної політики урядів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР.
48. Визначте основні причини Голоду 1932 – 1933 рр.
49. Порівняйте політику «воєнного комунізму» і нову економічну політику (НЕП).
50. Проаналізуйте характерні риси процесу індустріалізації на українських землях.
51. Дайте характеристику тенденції і основним напрямкам розвитку господарства України в 60 – 80х рр. ХХст.
52. Проаналізуйте загальні риси у проведенні реформ 90-х років ХХ ст. у країнах колишнього державного соціалізму.
53. Визначте у чому полягала особливість економічних реформ в Росії, Польщі, Чехословаччині, Україні?
54. Дайте характеристику методу «шокової терапії» як шляху переходу до ринкової економіки.
55. Визначте соціально-економічні наслідки реформування народного господарства України при переході від планової до ринкової економіки.
56. Дайте характеристику сутності монетарної політики, яка проводилась в Україні в перехідний період.
57. Визначте основні моделі народногосподарського розвитку сучасної України.
58. Визначте шляхи трансформації економіки України у світове господарство.
59. Визначте у чому полягає специфіка соціального напрямку в політичній економії?
60. Проаналізуйте концепцію «демократичного соціалізму».
61. Визначте чому відбулася криза ліворадикального соціалістичного вчення?
62. Визначте напрямки розвитку української економічної думки радянського періоду розвитку.
63. Дайте характеристику структурним зрушенням економік країн, що приймали участь у Великій Вітчизняній війні.
64. Дайте характеристику розбудови економіки України у період після Великої Вітчизняної війни.
65. Проаналізуйте особливості сучасного кейнсіанства.
66. Розкрийте сутність американського варіанту кейнсіанства (на прикладі моделі господарювання Е.Хансена, С. Харриса, Є. Домара).
67. Розкрийте сутність еволюції англійського кейнсіанства (на прикладі поглядів Р. Харрода, Дж. Робинсон, Н. Калдора, П. Сраффа).

68. Дайте Характеристику неокласичного напрямку 80-90-х років ХХ – початку ХХІ ст.
69. Визначте сутність учення Чикагської школи монетаризму (на прикладі поглядів М. Фридмена).
70. Проаналізуйте причини і наслідки політики «перебудови» економіки СРСР М.Горбачовим.
71. Визначте основні напрямки розвитку сучасної української економічної думки.
72. Доведіть об'єктивну необхідність створення соціальної політекономії як теоретичної основи для економіки держави.
73. Доведіть переднауковий характер сучасної економічної системи.
74. Доведіть спадкоємність і відмінності соціальної політекономії від попередніх економічних вчень.
75. Визначте основні риси «держави благоустрою».

4.3. Перелік запитань до екзамену

До семестрового контролю-іспиту винесені питання І і ІІ модульно-рейтингового контролю знань.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Боев Ю.О. Економічна історія : Західна Європа, Японія, США : Навч. посіб. / Ю.О. Боев, С.Ю.Боева. – К.: Вища шк., 2004. – 174 с.
2. Злупко С.М. Економічна історія України : навч. посіб. / С.М. Злупко. – К.: Знання, 2006. – 367с.
3. Проскурин П.В. История экономики и экономических учений : учеб.пособие. / П.В. Проскурин – Кировоград, Полиграф-Терция, 2007. – 383с.
4. Лановик Б.Д. Економічна історія України і світу : Підручник. / Б.Д.Лановик.– К.: Вікар, 1999. – 737с.
5. Полетаева Н.Н. Экономическая история зарубежных стран : учебное пособие для вузов / Н.Н. Полетаева. 4-е изд., стереотип. – Минск : ООО «Интерпресс» : УП. «Экоперспектива», 2003. – 592с.
6. Базилевич В.Д. Історія економічних учень : Підручник: у 2ч. / За ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2005. Т.1: - 576с., Т.2:-569с.
7. Бартењев С.А. История экономических учений. – М.: Юрист, 2002. – 456 с.
8. Мазурок П.П. Історія економічних учень у запитаннях і відповідях : навч.посіб. / П.П. Мазурок – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 477с.
9. Ядгаров Я.С. История экономических учений : ученик. / Я.С. Ядгаров. 3-е издание. – М.: ИНФРА-М., 2000. – 320с.
10. Дмитриченко Л.И. История экономических учений : учебник для вузов. / Л.И. Дмитриченко – Донецк.: КИТИС, 1999. – 452с.

Додаткова

1. Лановик Б.Д., Економічна історія: Курс лекцій / Б.Д. Лановик, М.В.Лазарович, В.Ф. Чайковський. – К., 2000. – 356 с.
2. Лановик Б.Д. Економічна історія світу і України: Підручник. / Б.Д.Лановик, З. Матисякевич, Р. Матейко – Тернопіль, 1997. – 468 с.
3. Вощанова Г.П. История экономики. Практикум: Учебное пособие. / Г.П. Вощанова, Г.С. Година – М., 2002. – 265 с.
4. Павлова И.П. История экономических учений : Учебное пособие для вузов / И.П. Павлова; Санкт-Петербург. гос. ун-т аэро-космич. приборостроений. – 5-е изд., - С.Пб.: Лань, 2001. – 224с.
5. Шмарковская Г.А. История экономических учений : учебное пособие для вузов / Г.А. Шмарковская. – 2-е изд.,испр. – Минск : Новое зание, 2001. – 340с.
6. Костюк В.Н. История экономических учений : учебное пособие. / В.Н.Костюк. – М.: Центр, 2001. – 224 с.
7. Иванов Г.И. Лучшие рефераты по истории экономических учений / Г.И.Иванов. – Ростов Н/Д: Феникс, 2003. – 288с.
8. Мазурок П.П. Історія економічних учень у запитаннях і відповідях : навч.посіб. / П.П. Мазурок – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 477с.